

DUDICS LAKATOS KATALIN

MERRE HALAD AZ UKRÁN NYELVPOLITIKA?

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola bázisán működő Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont internetes bejegyzéseivel, kiadványaival rendszeresen tájékoztatja az érdeklődőket az ukrainai (kárpátaljai) nyelvhasználatot érintő eseményekről, politikai intézkedésekről.

A 2020 tavaszán megjelent *Tévút az ukrán nyelvpolitikában* című kiadványuk 3 nyelven olvasható: magyarul, ukránul és angolul. Hiszen a kárpátaljai magyar kutatók elemzésüket nem csupán a magyar olvasóknak szánják. Hiteles, objektív információkat kaphat belőle az ukrainai és a nemzetközi érdeklődő közönség is. Ez azért is jelentős teljesítmény, mivel az elemzett törvény hivatalos fordítása nem hozzáférhető sem az ukrainai kisebbségek nyelvén, sem pedig angolul. Ez a kiadvány, mint több korábbi is, nem csak a szakmának szól: a laikus érdeklődő, akinek mindennapjait meghatározzák ezek a politikai döntések, rendelkezések, ugyanúgy haszonnal lapozhatja, mint az ukrainai nyelvpolitikában elmélyülni kívánó szakember. Érthető nyelvezettel, jól áttekinthető szerkezettel, ugyanakkor minden egyes történés, említett esemény pontos hivatkozásával, az eredeti dokumentumok internetes lelőhelyével valóban széles körben hasznosítható munka.

A kiadvány a 2019-ben elfogadott Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” elemző áttekintése. A szerzők azonban áttekintésnél, elemzésnél jóval többet tesznek. Az Előszót jegyző jeles finn kutató, Petteri Laihonen szavait idézve: „...összehasonlító és holisztikus perspektívát mutatnak az ukrán nyelvpolitikáról általában, és magyarázatot adnak az ukrainai történésekre, mégpedig a kritikus bennfentes szempontjából” (7).

A kiadvány 5 fejezetre, azon belül 170 pontra tagolódik, könnyítve ezzel az áttekinthetőséget.

Az első fejezetben (*Bevezetés: az ukrainai nyelvi helyzet*) táblázatokkal, ábrákkal szemléltetve ismerhetjük meg a viszonylag fiatal állam politikai, geopolitika, nyelvi helyzetét. A számadatokból levont következtetés szerint „Ukrajnában a kisebbségi kérdés csaknem egyet jelent az orosz közösség

ügyével” (16). Hiszen az ukrán nyelvpolitikának az az elsődleges célja, hogy minden olyan funkciót, amit korábban az orosz nyelv töltött be, az ukrán vegyen át. Az állam területén élő nagy számú kisebbség viszont ragaszkodik korábban szerzett és évszázadokon keresztül gyakorolt jogaihoz, melyeknek biztosítását Ukrajna nemzetközi egyezmények keretén belül vállalta is.

A második fejezetben (*Nyelvtörvények Ukrajnában*) azokat a törvényeket ismertetik a szerzők, amelyeket 1991 és 2019 tavasza között alkalmaztak/fogadtak el Ukrajnában, s amelyek a nyelvhasználat szabályozását érintették/érintik. Ezek a következők: *Ukrajna törvénye „Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nyelveiről”* (1989), *Ukrajna törvénye „A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról”* (1992), *Ukrajna törvénye „A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról”* (2003), *Ukrajna törvénye „Az állami nyelvpolitika alapjairól”* (2012).

Ismét táblázatok, ábrák, konkrét tények és számok alapján kapunk összehasonlító bemutatást arról, milyen jogokat, lehetőségeket biztosítanak/biztosítottak az említett törvények a különböző kisebbségek számára. A 2012-es törvény igazán kedvezőnek nevezhető minden korábbihoz képest, ezt viszont 2018-ban Ukrajna Alkotmánybírósága hatályon kívül helyezte.

A harmadik fejezetben (*Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”*) foglalkoznak a szerzők azzal a 2019. július 16-án hatályba lépett törvénnyel, amely az államnyelv használatának biztosítására vonatkozik, s éppen ezzel diszkriminál minden más ukrainai kisebbséget. Mivel előírja ugyan, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítására 6 hónapon belül törvénytervezetet kell benyújtania a törvényalkotóknak, ez a könyv megjelenéséig nem történt meg. Így az államnyelvet beszélők jogait védi, biztosítja törvény az államban, minden más nyelv használói ezzel szemben védtelenek.

A szerzők bemutatják a törvény elfogadásának (elégge zavaros, inkorrekt) körülményeit, utána pedig sorban ismertetik annak részeit több alfejezetben, Ukrajna nemzetközi vállalásaival (a Karta és a Keretegyezmény) összefüggésben. Ezekből a részekből kiderül, hogy számtalan ponton mond ellent a 2019-es törvény azoknak a vállalásoknak, melyekre Ukrajna kötelezte magát az évek során. Részleteket ismerhetünk meg a Velencei Bizottság ennek kapcsán megfogalmazott ajánlásaiból is. A törvény kiter az államnyelv használatára a nyilvános színtereken, az igazságszolgáltatásban, a közigazgatásban, a tömegtájékoztatásban, a kulturális és sportrendezvényeken, illetve a különösen jelentős, oktatásban betöltött szerepére. Ennél a szinténnél a szerzők részletesebben elemzik a 2017-ben elfogadott oktatási törvényt is,

s kitérnek azokra a következményekre is, amelyek az ukrán nyelv presztízs-növelésének, népszerűsítésének hatására következhetnek/következnek be nemcsak az oktatás, de a kisebbségi kultúra, identitás területén. Azt is megtudjuk az elemzésből, hogy a törvény 57 cikkéből 15 azokat az intézményeket, hivatalokat érinti, melyek feladata a törvény betartatása, illetve az azt megszegők büntetése. Néhány precedensről olvashatunk is a kiadványban.

A negyedik fejezetben (*Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai és az államnyelvi törvény*) arról kapunk részletes tájékoztatást, hogy a Karta esetében rendszeresen vizsgálódó Szakértői Bizottság 2017-es jelentése szerint Ukrajna már a 2019-es törvény elfogadása előtt sem teljesítette maradéktalanul vállalásait.

Összefoglalásként a szerzők az elemzés alapján leszögezik, „...*hogy a 2014 és 2019 között hatalmon lévő politikai elit – szembemelve Ukrajna nemzetközi kötelezettségeivel – a nyelvi kérdést saját belpolitikai céljaira használta fel, szándékosan kiélezve a nyelvi kérdésben rejlő konfliktusokat választóik mozgósítása érdekében*” (93). Ez viszont nem kedvez sem az ország kisebbségeinek, sem a többségi nemzetnek.

A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kiadványa tényszerű, alapos, hiteles információkat közvetít anélkül, hogy befolyásolni, manipulálni próbálná olvasóit. Éppen ezért forgathatja haszonnal nemcsak a magyar, de bármelyik más nemzet képviselője akár érintik, akár csupán érdeklík az ukrainai nyelvpolitikai történések. A kutatóközpont honlapján (<http://hodinkaintezet.uz.ua>) a kiadvány ingyenesen letölthető.

(Csernicskó István, Hires-László Kornélia, Karmacsi Zoltán, Márku Anita, Máté Réka, Tóth-Orosz Enikő: *Tévíút az ukrán nyelvpolitikában. Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” (elemző áttekintés)*. Törökbálint: Termini Egyesület, 2020. 96. o.)